

הכנה ליום הקדוש

"מקוה ישראל ה"
ישראל דבקים בו יתברך בלי שום חציצה

מאת הגה"ח
רבי אברהם מרדכי אלטר שליט"א

נמסר בבית ד' ארי שבחבורה - ירושלים עיר"ק
ערב יום הכיפורים תשפ"ה

**ניתן לשמוע את השיעורים
השבועיים גם בקן דברי אמת ואמונה
בשלוחה 3**

ארץ ישראל - 5265* (או 02-5011430)

ארה"ב 518-329-9186

אירופה 44-3303-9004-84

בשלוחה ייעודית זו מופיעים גם שאר שיעורי
הרב שליט"א בספרי:

תורת המגיד | פרי הארץ | תומר דבורה |
תניא - שער היחוד והאמונה | דעת תבונות
| שפת אמת | דרך ה'
ושיעורים נוספים למועדים, ובמגוון נושאים
וענייני השעה

לקבלת האיימיל השבועי בדוא"ל

עם כלל השיעורים שנמסרים מדי
שבוע: שיחות לפרשת שבוע | סדרות
השיעורים | שיעורי הכנה לקראת
מועדים | גליונות השבוע בספד"ק :
תורת המגיד, פרי הארץ, אור המאור
ולכל שאלה / הערה על השיעורים
ולענייני הפצה

ו/או לשאלות נוספות אל מ' גנה"ח
רא"מ אלתר שליט"א בחסידות
ודרכי העבודה, ניתן לשלוח לכתובת
המערכת

מכון 'תורת א"מ'

tam52251@gmail.com

או בפקס - 077-3181588

תשפ"ב

בקריאה של חובה נקרא לנהנים עצה
ותושיה, ליתן יד ושותפות בהוצאות
מלאכת העריכה הכתיבה וההפצה
של שיעורים נכבדים אלו למען תרבה
הדעת עדי יקויים אימתי קאתי מר
לכשיפצו מעיינותך חוצה

תשפ"ב

וכן ניתן להשיג את הספרים:

שיעורים בספד"ק פרי הארץ | אמצא
מקום לה - שערים לפנימוות התפילה |
מלכות הויה | ושאר ספרים אצל
המכון בפרשים הגל

עימוד ועיצוב:

"ואנחות"

05331.05646

תוכן הענינים

מציאות שיש בהם הנאת הנוף ומשבר תאוותו שכרם אף בעולם הזה.....	ג.
המקיים מצוה וצער היא לו נעלה יותר.....	ג.
מצות האכילה בערב יו"כ היא מצוה שיש בה הנאת הנוף הנחשבת לעינוי.....	ד.
במצות האכילה בעריו"כ מתגלה חביבות ה' לבני ישראל.....	ד.
סוד שיעור האכילה ככותבת דמיתובא דעתיה.....	ה.
התעוררות לתשובה שבמעשה החייט של ערב יו"כ.....	ו.
הכנת המיעוט והחלב שיקרבו למזבח בתענית.....	ז.
עיצומו של יום מכפר אף לרבנן בבחינת "מקוה ישראל ה'" והתשובה רק מורידה החציצה.....	ח.
מהו הרביקות בו יתעלה.....	ט.
סילוק חציצת הנוף על ידי עבודת "שתי אצבעות החזרות למקומן".....	י.
אין לך דבר העומד בפני התשובה.....	יא.
באמירת סדר העבודה אנו עושים את עבודת כהן גדול ביום הכיפורים.....	יב.
כל העבודה נעשית גם היום בשמים ואף באה להתגלות בעולם הזה, אלא שלא בשלימות המעשה	
אלא רק בדיבור.....	יד.
סוד מה שבעבודת יום הכיפורים יש פסוק שלא כפי הסדר.....	יד.
ברצון ובתשוקה לעבודת יום הכיפורים מתקנים את המעשים של הכהנים הגדולים שהיו בלי	
רצון.....	טז.
וכך היה מונה "אחת, אחת ואחת" וכו'.....	מז.

יום הקדוש

"מקוה ישראל ה'" - ישראל דבקים בו יתברך בלי שום חציצה

ליכא', אבל במצוה שיש בה הנאת הגוף ומשבר הנאתו מעולם הזה, שכרו כפול אף בעולם הזה, מידה כמידתו, מלבד אור הגנוז לו לעולם הבא', עכ"ל. [וי"ל בטעם הדבר, כי מצוה שאין בזה הנאת הגוף אין לזה שום שייכות לאדם כל עוד שהוא בעולם הזה, מה שאין כן מצוה שיש בה הנאת הגוף, הרי הוא קרובה אל האדם, ולכן על ידי שהוא מתגבר על עצמו לעשותה בסילוק הנאת הגוף, רק לשם שמים, יש לו שייכות אליה אף בעולם הזה].

המקיים מצוה וצער היא לו נעלה יותר

ובפרי חדש (פי' תר"ד פ"ב) כתב, על דברי הגמרא (ברכות ט): 'כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשירי', וז"ל: 'ואם תאמר, לימא קרא שיאכל בתשעה לחדש, וממילא דיש לו שכר על זה, דאטו מי שמענג שבתות וימים טובים אין לו שכר על זה לפי שהוא עונג לו, ולמאי אפקיה קרא בלשון ענוי. ויש לומר, דאין הכי נמי

מצוות שיש בהם הנאת הגוף ומשבר תאוותו שכרם אף בעולם הזה

כתוב בפנים יפות (נלאשית כג טו), וז"ל: 'שהמצוות הם בשני פנים, הא' המצוות שאין בהם הנאת הגוף, כתפילין וציצית וכיוצא בהם, והב' הם מצוות שיש בהם הנאת הגוף, כמו עונג שבת וכיוצא בו, ומצוות אלו שיש בהם גם הנאת הגוף צריכים זהירות יותר, שלא יעלה בלבו שום הנאת הגוף כי אם לקיים מצות הבורא, כמו שכתוב במשנה (אבות פ"ב, מ"ב) 'איזה דרך שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם', רצונו לומר, שמצוה זו שהיא תפארת לו מן האדם בפני בני האדם, ובקל יטו יצר הרע להתפארות הגופניות, וצריך זהירות גדול ומחשבה גדולה לסלק ממנו הנאת הגוף כי אם שמחת הנשמה, וזהו 'דרך ישרה שיבור לו האדם'. והנה מעלת שכר מצוה זו יותר משכר מצוה שאין בו הנאת הגוף, כי במצוה שאין בה הנאת הגוף, אמרו חז"ל (קידושין נב:) 'שכר מצוה בהאי עלמא

עכ"ל. נמצא שעומק ופנימיות מצות אכילת ערב יום כיפור היא אהבת ה' לכלל ישראל, ולא רק לנשמות ישראל אלא אף לגופות ישראל, שיוכלו גופיהם לשאת את הצום.

ולפי"ז י"ל, שבכך שהתורה מחשיבה את אכילת ערב יום כיפור לעינוי, מונח דבר נפלא ביותר, והוא על דרך משל ילד שעשועים ההולך לצום מחמת ניתוח וכדו', שאומר לו אביו יום לפני שיאכל וישתה, ובכדי שיעשה כן אומר לו שיחשיב לו זאת לעבודת שני ימים, כמו כן הקב"ה מחמת גודל ורוב אהבתו לבני ישראל אומר להם הכינו עצמכם בתשעה לחדש להתחזק באכילה ובשתיה כדי שתוכלו להתענות למחר, ואני יחשיב זאת לכם כאילו התעניתם תשיעי ועשירי.

וכאשר אוכלים באמת את סעודת ערב יום כיפור עם זיכרון ותחושה

זו, הרי זה על דרך דברי הקדושת לוי על מצוות האכילה בפורים (קדושה רצעים), וז"ל: 'ובכל כזית וכזית שאוכל יכוין ששמח בעול תורה ומצות, וישמח ויעלוז בקבלת התורה', עכ"ל, על דרך זה י"ל שבכל כזית וכזית בערב יום כיפור יכוין כמה גדולה אהבת ה' אלינו, עד שמחשיב זאת לתענית. וכאשר אוכלים בכוונה כזו, אזי ניתן להבין את הכתוב בספרים (מאור עיינס) שבאכילת ערב יום הכיפורים

דיש לו שכר, מיהו אינו דומה מי שמקיים מצות בוראו והיא צער לו, למי שמקיים מצות בוראו והיא עונג לו, ולהכי אפקיה קרא בלשון ענוי, ליתן לו שכר כאלו קיים מצות בוראו ועינה נפשו', עכ"ל.

מצות האכילה בערב יו"כ היא מצוה שיש בה הנאת הגוף הנחשבת לעינוי

כאשר נחבר את דברי הפנים יפות ודברי הפרי חדש יחדיו, ימצא חידוש גדול, שבמצוות האכילה של ערב יום כיפור, שהוא מצוה שיש בה הנאת הגוף, אבל התורה מחשיבה זאת 'כאילו התענה תשיעי ועשירי', כמצוה שיש בה צער ועינוי, בזה זוכה האדם לשכר הנעלה ביותר בעולם הזה.

במצות האכילה בעריו"כ מתגלה חביבות ה' לבני ישראל

והנה הרא"ש (יומא פ"ט ס' כג) מבאר בטעם מצוות אכילה זו, וז"ל: 'להראות חיבתו של המקום ברוך הוא לישראל, כאדם שיש לו ילד שעשועים, וגור עליו להתענות יום אחד, וצויה להאכילו ולהשקותו ערב יום התענית כדי שיוכל לסבול, כך הקדוש ברוך הוא, מכל ימות השנה לא צוה לישראל להתענות אלא יום אחד לטובתן לכפר על עונותם, והזהירם לאכול ולשתות ערב התענית',

של ערב יום כיפור צריכה להיות באופן של שמחה.

סוד שיעור האכילה ככותבת דמיתובא דעתיה

והנה המנחת חינוך (מנחה שני סק"ט) מחדש, וז"ל: 'כיון דאכילת ערב יום הכיפורים נפקא לן מלשון עינוי, אפשר ללומר דאינו יוצא אלא אם אכל בערב יום הכיפורים שיעור ככותבת, דכהאי גוונא לא הוי עינוי ביום הכיפורים, ואכילה זו גזירת הכתוב דנקרא עינוי, אבל בפחות משיעור זה דביום הכיפורים לא עבר על מצות עינוי והוי כמתענה, אם כן בערב יום הכיפורים לא יצא, דהוי כמתענה, דפחות מכותבת בשיעור הצירוף הוי עינוי, ובערב יום הכיפורים אסור להתענות, על כן צריך לאכול שיעור כותבת בתוך אכילת פרס ושאי משאר שבתות וימים טובים דמצוה לאכול והוי בכזית או בכביצה, אבל כאן דנפקא לן מעינוי דיום הכיפורים צריך להיות ההיפוך מיום הכיפורים, 'עכ"ל.

ובדרך רמז ניתן להוסיף, שהטעם של שיעור ככותבת כתוב בגמ' (יומא עט.) 'קים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה, בציר מהכי לא מיתבא דעתיה, ואכן עניינה של סעודת ערב יום הכיפורים הוא לבוא ל'מיתבא דעתיה',

מתקנים את כל האכילות שהיו של כראוי במשך השנה, והאכילה הוא שורש כל החטאים, כי על ידי שהאדם חי את כך שה' אוהבו כל כך הוא באמת משתנה להיות מהות אחר.

ורבינו יונה כתב בשערי תשובה (שער ד) שני טעמים נוספים למצות אכילה זו, א' שבזה 'הראה שמחתו בהגיע זמן כפרתו, ותהיה לו לעדה על דאגתו לאשמתו, ויגונותיו לעונותיו', השמחה שהאדם שמח בהגיע זמן כפרת עוונותיו, מראה עד כמה נגע בפנימיות ועומק נפשו צערו על חטאיו, שלכן שמח כל כך בהגיע זמן הזה, והוא סעודת 'שהחינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה', עוד כתב (סג) 'והשנית, כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה, כי יגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות, כמו שנאמר (דברי הימים א כט, יז) 'ועתה עמך הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך', ונאמר (דברים כח, מז) 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב, ומפני שהצום ביום הכפורים, נתחייבו לקבוע סעודה על שמחת המצוה בערב יום הכפורים, 'עכ"ל. וגם בדבריו מובן שאין די בעצם האכילה גרידא, אלא לזכור את השמחה שבא עת כפרת העוונות, וכתבו בכמה מספרי קודש שמדבריו נשמע שהסעודה

הקדוש ברוך הוא לאכול ולשתות, ושאונו בטוחים שהקב"ה יכפר לנו עונותינו, אמר לו אם כן יפה עשית, ופטרו והלך לשלום'. וצריך ביאור מה שהביא הטור את כל אריכות הדין ודברים שבין שוטר העיר לעבדו ולחייט, ובבית יוסף כבר תמה 'ואם תאמר מה לו ולמלאכתו, ועוד למה היה קובל עליו שקנאו בחמשה זהובים, והלא אדם רשאי ליזוק בנכסיו ולתת מאה בדבר שאינו שוה אלא אחד' וכו', וביאר על דרך הפשט, 'שאף על פי שאדם רשאי ליזוק בנכסיו, מכל מקום אין דרכן של בני אדם בכך אלא אם כן הוא גנב או קוביוסטוס, ועל שוטר העיר מוטל לחקור על זה. ולכן תחלת דבריו היה 'מה מלאכתך', וכשהשיבו שהוא חייט אז אמר לו למה קנית דג ששוה זהוב בחמשה זהובים, שאין דרך בעלי מלאכה בכך וכו', והוא השיבו והיאך לא אקנונו אפילו בעשרה כדי לאוכלו ביום כזה' וכו', 'יעו"ש.

והפרי מגדים (ס"ט מש"כ סק"ה) כתב על דרך הרמז, על פי מה שכתב הלבוש שחיבר עשרה ספרים וקראם עשרה מלבושים, לבוש התכלת וכו', וכתב בהקדמת ספרו 'אמר התופר', שזהו הרמז בכך שמעשה זה היה עם חייט התופר בגדים, שהנשמה יורדת לעולם בשביל לעבוד את ה' בלימוד תורה ועשיית

ליישוב הדעת, להכניס דעת והסתכלות אחרת על ידי אכילה זו, וביום הכיפורים אין מיתבא דעתיה, וכמבואר בספרי קודש שיום הכפורים עצמו הוא למעלה מהשגתנו ודעתנו, ומוחנו לא יכול לשאת זאת, אבל על ידי אכילת ערב יום הכיפורים ומוצאי יום הכיפורים ביכולתנו להתחבר ולהתקשר ליום הכיפורים, וכמו שכתב השפת אמת (ע"ג יו"כ מ"ג) על הכתוב 'מערב עד ערב' שעל ידי השמחה של ערב ומוצאי יום כיפור מערבים ומקשרים את היום כיפור לכל ימות השנה.

התעוררות לתשובה שבמעשה החייט של ערב יו"כ

ידוע המעשה בחייט שמביא הטור (פ"ה מ"ד) בשם מדרש, וז"ל: 'מעשה בשוטר העיר שאמר לעבדו קנה לי דגים, ולא מצא אלא דג אחד ונתן בו זהוב, והיה שם יהודי חייט והוסיף עליו עד שהעלוהו לחמשה ונשאר לחייט, בא העבד אל אדוניו וספר לו כל המאורע, שלח השוטר אחר החייט ואמר לו מה מלאכתך, אמר לו חייט, אמר לו ולמה קנית דג שוה זהוב בה' זהובים, ולא עוד אלא שלקחתו מיד עבדי ששלחתיו לקנותו לי, השיב לו והיאך לא אקנונו אפילו ב' כדי לאוכלו ביום כזה שצונו

לשובה ואלא לאכול נהמא דכיסופא, ומי שאינו מקיים תורה ומצוות, מי שאינו עובד ה', זהו הביזיון הגדול ביותר, שהרי הוא מקבל מה' הכל כנהמא דכיסופא, כמקבץ נדבות שרק מקבל מבלי לתת מאומה, והחייט הוא התופר מלבושים ובגדים שלא יהיה הבושה, 'והחייט יודע מדת הבושה, כי לולי הבושה - ויהיו ערומים ולא יתבוששו', וכפי ששומע החייט במלאכתו מבני אדם, שהבגד אינו מתאים לצאת עמו, זהו בושה לילך עמו וכו', ו'רבי יוחנן קרי למאניה מכבודתי' (שם ק"ג), שהבגד מייפה ומכבד את האדם, וזה פרנסתו של חייט. ואם בגדי הגוף כך, על אחת כמה וכמה בגדי הנפש, להסיר בגדים הצואים, ועל ידי התשובה זכיות, ומשום הכי אמר לו כן'. וזהו הרמז במעשה החייט דייקא בערב יו"כ.

וניתן להעמיס עוד ברמז החייט בערב יו"כ, שהוא תופר עם מחט, וכתוב בספרי קודש 'פתחו לי פתח כחודו של מחט אני אפתח לכם כפתחו של אולם', 'פתחו לי פתח כחודו של מחט' הוא עבודתנו בערב יו"כ, מה שיש לנו שייכות והשגה, את הקטנות שלנו, ועי"ז 'ואני אפתח לכם כפתחו של אולם', את הפתח הגדול של יו"כ שלמעלה מהשגתנו לגמרי, והתעוררות החייט

הכנת המיעוט והחלב שיקרבו למזבח בתענית

ומובא בשם המהרי"ד מבעלזא זי"ע, ויש אומרים זאת בשם המהרי"י מבעלזא זי"ע, על פי דברי הגמרא (נרכות יא.) שבסיום התענית מתפללים 'רבון העולמים, גלוי לפניך בזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא ומקריב קרבן, ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו, ומתכפר לו, ועכשיו ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי, יהי רצון מלפניך שיהא חלבי ודמי שנתמעט כאילו הקרבתי לפניך על גבי המזבח ותרצני'. ולכאורה הוא בזיון גדול שחלבנו ודמנו המגושמים יעלו על גבי המזבח, הרי אין לזה טעם וריח, לכן ציוה ה' שהאכילה של ערב יו"כ תיחשב למצוה, ואזי מיעוט חלב ודם זה שנתמעט ומתכלה ביום הכיפורים ראוי לעלות על גבי המזבח, כי זהו חלב ודם של מצוה. ע"כ. וניתן להוסיף על כך, שכתוב בגמרא (תענית יב.) 'כל תענית שלא קיבל עליו מבעוד יום

גבוהים, ומחמת כן שוכחים לתקן את חסרונם הפרטי, ומחמת כן מוכרחים לעבור דרך הגיהנום לזכך עצמם, עכ"ד. על דרך זה י"ל, שביום כיפור בני ישראל עולים למקום להבת שלהבת, וזוכים לדביקות נפלאה בה', אזי יש חשש שהאדם לא יזכור כלל על חטאיו ופגמיו, לכן 'מצות וידוי ערב יה"כ עם חשכה', אבל עדיין אמרו חכמים שמא כבר בעת סעודת ערב יוה"כ תטרף כבר דעתו, מרוב גילוי אהבת ה' שבה, וכבר אז לא יהיה לו את הדעת הנכונה לוידוי, לכן הקדימו את הוידוי לקודם הסעודה.

עיצומו של יום מכפר אף לרבנן בבחינת "מקוה ישראל ה'" והתשובה רק מורידה החציצה

דעת רבי שיום הכיפורים מכפר בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה (יומא פ"ג ה"ז), עד כדי כך שבגמרא (שמועות יג:) שואלת איך יש כרת על אכילה ביום הכיפורים, הרי מיד שמפסיק לאכול מיד מתכפר לו על כך, ותשובת הגמרא שאכל בשר ונחנק ומת או שאכל סמוך לשקיעת החמה, שלא היה שהות לכפר לו, ולשיטתו יושב יהודי ורחמנא לצלץ אוכל דבר אחר ביום הכיפורים, וכשמסיים סופק את כפיו מהנאה, ברגע זו כבר

לאו שמיה תענית, ואי יתיב מאי, אמר רבה בר שילא דמי למפוחא דמליא זיקא', וכתב הלבוש (פ"ח ס' תקס"ב ס"ה) בטעם הדבר 'כי התענית דומה לקרבן שמקריב חלבו ודמו, וכמו שבקרבן צריך להקדישו קודם שיקריבנו, ואפילו מתעסק בשחיטה פסול דכתיב (ויקרא יט, ה) 'לרצונכם תזבחהו', כך המתענה ואינו מקבלו קודם לכן דומה למתעסק בקדשים, ופיגול הוא ולא ירצה לו', עכ"ל. על פי דבריו י"ל שמצות האכילה בערב יו"כ כביכול מקדיש את הדם והחלב כבר מתחילת התהוותם, שהם בבחינת מצוה וקודש.

'תנו רבנן, מצות וידוי ערב יום הכפורים עם חשכה. אבל אמרו חכמים יתודה קודם שיאכל וישתה, שמא תטרף דעתו בסעודה (יומא פ"ז), רש"י פירש שמא תטרף מחמת שכרות, והרמב"ם (הל' משונה פ"ג ה"ז) פירש שמא יחנק, וכבר הקשו המפרשים למה דייקא בערב יו"כ חוששים לשמא יחנק, וי"ל על דרך הגבוה, שכתוב בגמרא (נדרות כ"ה) שרבי יוחנן בן זכאי אמר לפני פטירתו 'יש לפני שני דרכים, אחת של גן עדן ואחת של גיהנם, ואיני יודע באיזו מוליכים אותי', וביאר הרה"ק מסדיגורה [הראשון] זי"ע איך יתכן כזאת, כי יש צדיקים שעסוקים בכל עת בתיקון השכינה ושאר עניינים

בדבריו שהטהרה היא על ידי הדביקות בה', שזהו עיצומו של יום הכיפורים. והתשובה הוא רק להוריד החציצות.

ובמו כן כתב השפת אמת (ענין"כ תרמ"א), וז"ל: "והכ"פ הוא הביטול אליו יתברך לגמרי, כמו שאמרו חז"ל "מקוה ישראל ה'" מה מקוה מטהר כך הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל'. ומינה מה טהרת המקוה כשנכנס כל קומה של האדם במים, כן צריך כל האדם להתבטל אליו יתברך. וכשזוכה האדם אחר פטירתו לזה מתטהר ע"י הקדוש ברוך הוא במקוה. ומעין זה יש ביוה"כ, עכ"ל.

מהו הדביקות בו יתעלה

ולאחבין ענין 'הדביקות בו יתעלה לגמרי בלי שום חציצה' שכתב המהר"ל, והכנסת כל קומת האדם 'להתבטל אליו יתברך' שכתב השפת אמת, נביא את הכתוב בפרי הארץ (ויצט) שמאריך לבאר שכאשר אדם מונח ושקוע בדבר מה הוא אינו מרגיש מאומה מכל מה שמסביבו, ומבאר שזהו מה ששכם בן חמור מחמת שדבקה נפשו בבת יעקב היה מוכן לסבול צער המילה, שלא נחשב זאת לצער בעבורו מחמת דביקותו, ומפרשתו של אותו רשע אתה למד עבודתו יתברך, וזהו הביאור במה

מתכפר לו על כך. וממנו נבין את מהות יום הכיפורים אף לרבנן, שאף שלרבנן יום הכיפורים מכפר עם תשובה, אבל גדר יום הכיפורים שוה בין לרבי בין לרבנן, אלא שיש תנאי קדום לכך של עשיית תשובה, והוא על דרך טהרה במקוה שנצרך מקודם להוריד את הלכלוכים החוצצים, אבל הטהרה נעשית על ידי המקוה, כמו כן יום הכיפורים הוא "מקוה ישראל ה'", והעושה תשובה קודם יום הכיפורים גם אם הוא שוכב במיטה כל היום הקדוש הוא זוכה לכפרת יום הכיפורים.

וכן כתב המהר"ל (דרוש לשנת שנת ד"ה ונפרק בתרא דיומא), וז"ל: 'מפני ענוי נפש והסתלקות הגופניות מישראל, ואז יש לישראל דבקות בו יתעלה, ודבר זה הוא מסלק החטא מישראל. ולכך קאמר (מנ"י יומא פה) 'מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מסהר את ישראל', כי המקוה מטהר הטמא כאשר יתדבק בו לגמרי מבלי שום חציצה בעולם, כי המקוה לא שייך בו טומאה, לכך כאשר יתדבק בו לגמרי מבלי חציצה מסולק מן הטומאה. וכך הקב"ה מטהר ישראל כי הם דבקים בו יתעלה לגמרי מבלי שום חציצה והפרד כלל, והוא יתעלה מסולק מן החטא, ולכך ישראל טהורים על ידי הקב"ה בעצמו, עכ"ל. מבואר להדיא

מהבהמות, על שם שאינם רוצים להדבק עוד בבהמות', ע"ש עוד.

ומכל הנ"ל נלמד, שכמה שהאדם שם מחשבתו בנקודה זו, שרוצה רק לעבוד את ה', וזהו כל תכליתו, הוא נמצא יותר בעולם של יום כיפור, ומי שחי ככה בכל חלקי קומתו הוא נשאר לנצח בדביקות בו יתברך לכל השנה, אבל גם אנו שאיננו במדרגה כזאת, ככל שנצליח לשים יותר חלקים מהנפש בכך, ולכל הפחות את החלקים העליונים שבנפש, שאנו נבראנו לשמש את קוננו, נתחבר יותר לאור יום הכיפורים.

סילוק חציצת הגוף על ידי עבודת "שתי אצבעות החוזרות למקומן"

מבואר במשנה (מקואות פ"ו מ"ג) שכלים טמאים הנמצאים בתוך כלי טהור אין נטהרין עד שיהיו מעורבין כשפופרת הנוד, ששיעורו שתי אצבעות החוזרות למקומן (ס"ה מ"ו), ובלי זה הכלי החיצון חוצץ על הכלים הפנימיים, וי"ל בדרך הדרוש, שהנשמה הוא הכלי הפנימי והגוף הכלי החיצון, ואנו רוצים שהנשמה המלוכשת בגוף תהיה מוקפת במקוה טהרה של יום הכיפורים, העצה לכך הוא לנקב כשפופרת הנוד בגוף, והעצה לכך היא "שתי אצבעות החוזרות למקומן", האצבע הנקראת אצבע מורה

שרבא כאשר היה מעיין בשמעתא היו אצבעותיו נוטפות דם ולא היה שם לבו לכך (שנת פת.), וכתב שם, וז"ל: 'והנה כשנכנס אדם עם כל עצמו בדבר קדושה, איזה מצוה או תורה ותפילה, בדביקות גמור, עד התפשטות התקשרותו הראשון שבחומריות שלא להרגיש בהם כלל, הוא הנקרא "הסירו מלבושים הצואים והלבישו מחלצות", שהנה הוא מתלבש עתה ברוח קדושה'. וכתב עוד שם 'להיות אדם מישראל הוא חלק אלוך ממעל, ובאפשרו להתיחד אחדות גמור עמו יתברך בלי שום הפסק ומסך מבדיל, אם אמנם לא מחשבותינו מחשבותיו ולא דרכינו דרכיו, אבל על פי התורה והמצות בהכניס האדם עצמו וכל מעיינו במ כל לבבו ונפשו ומאודו בחפיצה חשיקה ודביקה, עכ"ל.

זהו הנפעל והנעשה ביום הכיפורים לבני ישראל, שמורידים כל הגופניות מאתם ונדבקים בבורא. וכמו שכתוב בדרישה על מה שכתב הטור (ס"ה מ"ו) מפרקי דרבי אליעזר 'מה מלאכי השרת יחיפי רגל אף ישראל יחיפי רגל ביה"כ', וכתב (ס"ה) 'אף על פי שאינם יחפים לגמרי, שהרי מותר להם להלוך באנפלאות חוץ משל עור, אפשר שרצה לומר שהם יחפים ומופשטים מהגשמיות כמלאך, שהרי הפשיטו מנעליהם שבאו

את הכתוב בחובת הלבבות (שער המשושה פ"א), וז"ל: 'ומאיזה מהם שיהיה, ותהיה התשובה נמנעת עליו לאחד מן הפנים שהקדמנו שהתשובה מהם קשה, כשיקבל עליו גדרי התשובה בכל תנאיה, אשר בכחו ויכלתו מהם, הבורא מקל עליו תשובתו, ועובר לו על מה שנעלם ממנו ונמנע עליו, וישים לו מוצא קרוב מחטאו וירחיב אמתלאתו בו. ואם יהיה משער העריות, אשר זכרנו במי שהוליד מאסורה, יכרית הבורא את זרעו, [שהממזר ימות], ואם הוא מצד אונאה וגזל בממונות, יתן לו הקל ממון ויפרענו לחברו וירצהו וימחל לו. ואם הרע לחברו בגופו או בזכרו, יכניס לו הבורא יתברך בלבו רצון ואהבה עד שימחל לו במה שהיה מחטאו עליו, כמו שאמר 'ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו' וכו', ע"ש עוד. אם רק האדם עושה את שלו מסייע הקב"ה בעדו לשוב בתשובה על הכל.

ומה שכתוב על כמה דברים שקשה לשוב אליהם, אף שניתן לעשות על זה תשובה, משל למה הדבר דומה, לילד שזרק כוס ושברה לרסיסים, שאומרת לו אמו שיאסוף ויקבץ את כל הרסיסים לאשפה, אבל הוא ילד קטן ואין ביכולתו לעשות זאת, וכאשר מתחיל לעשות זאת מיד שולחת האם את אחיו

באצבע טעמי תורה והאצבע הנקראת אמה תפקידה לבנות, אמת הבנין, וכל אחד יש לו שני בחינות אלו מה הוא מחפש ומבקש, מה הוא מראה באצבעו, ומה שהוא מחפש את זה הוא בונה, ובמקום לחפש ולבנות כסף תאוה וכבוד נחפשה דרכינו ונחקורה להתעורר ולהתרומם כלפי מעלה, ששני האצבעות יחזרו למקומן האמתי, 'זה קלי ואנוהו' (שמות טו ב) כמבואר ברש"י שם שבכבודו נגלה עליהם והיו מראין אותו באצבע, להראות באצבע על ה' ועבודתו, 'זה קלי', ועל ידי זה 'ואנוהו', לשון נוה, ואבנה ליה בית מקדשא, לבנות לו מקום להשראת שכינתו באמת הבנין, זהו 'שני אצבעות החוזרות למקומן' שזהו שיעור 'שפופרת הנוד', רמז לדבר נוד ר"ת 'נחפשה דרכינו ונחקורה', לחפש ולחקור מעשינו ולשוב לה'. ועל ידי עבודה זו זוכים להטביל את הנשמה שבתוך הגוף ביום כיפור, שהגוף לא יחצוץ.

אין לך דבר העומד בפני התשובה

היום בחר התאונן אצלי שלמד הלכות תשובה לרמב"ם וראה שאין לו דרך תשובה, שהוא עבר על לשון הרע וזה מעכב את התשובה, והרגיש אבוד לגמרי. [נפלא לפגוש כאלו נשמות, הלוואי על כולנו דאגות כאלו]. ועניתי לו

וי"ל, חצי בדרך צחות חצי בדרך אמת, שהקושי לשוב על חילול ה' הוא כקושי לשוב בין אדם לחברו, ש'עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו' (מנח"י יומא פה:), כי כאשר האדם חוטא בחטא מסוים הוא מקרר אותו העוון אצל הרואה זאת, והוא מזיקו בכך שמקררו הרבה יותר מהזיק גשמי, ובכדי לרצות את חברו בזה - הוא העצה שכתב רבינו יונה להרבות כבוד שמים, שבזה משפיע על חברו יראת שמים ויראת חטא, ואז מרצה את חברו, שמחזיר את הרצון להתקרב לה' וההתעוררות לעבדו שלקח ממנו מלפני כן.

באמירת סדר העבודה אנו עושים את עבודת כהן גדול ביום הכיפורים

ביום כיפור ישנו דבר מחודש שלא מצינו כדוגמתו כל השנה, בכל השבתות והימים טובים מזכירים רק את פסוקי קרבנות מוסף הכתובים בתורה ותו לא, ואין מזכירים את קרבן העומר ושתי הלחם, ואילו ביום הכיפורים מאריכים לומר את כל סדר העבודה, ואומרים את כל סדר העבודה ולא את הפסוקים הכתובים בתורה, ונהגו לומר זאת בכל הדורות וכפי שמוכח בשני מקומות בגמרא (יומא ל, טו).

הגדול שימשיך, כי מה שאמרה לו שהוא יצטרך לקבץ ולאסוף כל השברים הוא רק כדי שישים לבו לעוול שעשה, שיתחיל לתקן זאת ברצינות ובתשומת לב. והוא הוא הנמשל, שכל הכתוב ברמב"ם ובשאר ספרי קודש שיש דברים המעכבים את התשובה, שקשה לשוב על זה, זהו רק לעורר את האדם שיתייחס למעשיו, וכאשר יעשה את שלו בכל מצב יעזור ויסייע ה' בעדו.

אחר מהדברים שאין מתכפרים ביום הכיפורים הוא חילול ה', אבל גם על כך כ' רבינו יונה בשערי תשובה (שע"ט פ"ק יז) 'בהרבות פעליו לקדש את ה' ולעודד האמת להכין אותו ולסעדו, ונסלח לו מעון החלול עם התשובה, בשומו האמת לעומת אשמת החלול, מדת תשובתו נגד מדת משובתו', עכ"ל. ובמשך חכמה (ספטרם וילן) מחדש שבשעת נעילה יש כפרה גם על חילול ה', וז"ל: 'בעת החתימה, שהשי"ת דן יחיד, אז הוא שעת הכושר שהשי"ת יסלח מרוב טובו אחרי גודל הבכי והחרטה, כי אם הוא ימחול על חלול כבודו, מי יאמר אליו. לכן בנעילה סדרו הפסוקים (יחזקאל יט, א - ג) 'למה תמותו וכו' כי לא אחפוץ במות המת [וכו'] והשיבו וחיו' וכיוצא בזה, כי הכל על עון חלול השם יתברך, עכ"ל.

המקדש קיים, כן נראה לי בזה. וכן במה שאומרים במוסף יום כיפור בעבודה "חטאו עוו פשעו בני ישראל", אנו מדמין עצמינו כאלו אנחנו אותן בית ישראל ומתחרטים על עונותינו, ושפיר עבדו אותן המכים על לבם כדרך שעושין באמרם אשמנו, וראיתי קצת מליזים על זה ואומרים שאין להכות על הלב באותה אמירה, כיון שלא קאי על עצמינו, ולא כן הוא, ומידי דהוה בכריעות של אמירת והכהנים וכו' היו כורעים כו' כנ"ל, עכ"ל. וכן האריך גם בכף החיים. ובשו"ת רדב"ז (פ"צ ס' פמ) כתוב חידוש גדול על פי זה, וז"ל: 'בירושלמי איתא דגרסינן בפרק אמר להם הממונה, עשרה פעמים היה כהן גדול מזכיר את השם ביום הכפורים ששה בפר וג' בשעיר וא' בגורלות, הקרובים היו נופלים על פניהם הרחוקים היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וכו', ובמרדכי דיומא איתיה, אבל הרחוקים לא היו יכולים לשמוע השם היוצא מפי כהן גדול, אלא היו רואים את הקרובים נופלין על פניהם והיו יודעים שמזכיר את השם והיו אומרים בשכמל"ו, אבל ליפול על פניהם לא היו צריכים שהרי לא היו שומעים. והמסדר כיון יפה שאמר "והכהנים והעם העומדים בעזרה", שהיו קרובים אל כ"ג בשעה שמזכיר את השם, "היו כורעים וכו' ואומרים" לפי שהיו שומעים. ולא

ותגדל הקושיא עוד יותר ממה שמצינו בכמה מקומות התייחסות מיוחדת ל'ונשלמה פרים שפתנו' של יום הכיפורים, במדרש (שיר השירים רנ"ה ד' ו'), 'כחוט השני שפתותיך' (שיר השירים ד' ג') זה לשון של זהורית, 'ומדברך נאווה' (ס"ה) זה שער המשתלח, אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבש"ע, אין לנו לשון זהורית ושעיר המשתלח, אמר להם 'כחוט השני שפתותיך', רחישת פיך חביבה עלי כחוט השני של זהורית, ר' אבהו אמר עלה 'ונשלמה פרים שפתינו', מה נשלם תחת פרים ותחת שעיר המשתלח שפתינו'. וגם החינוך (מנ"ה קפ"ה) כתב 'ועכשיו בעונותינו שאין לנו לא מקדש ולא כהן גדול ולא בגדי שרד ולא קרבנות, נהגו כל ישראל לעבוד ביום זה בתפילות ובתחנונים, וכמו שכתוב 'ונשלמה פרים שפתינו', עכ"ל.

ומבואר בדבריו שאמירת סדר הקרבנות הוא עבודה ממש, שעבודים את העבודה של יום הכיפורים בתפילות ובתחנונים, וכן כתב הט"ז (א"ח ס' ק"ג סק"ד), וז"ל: במה שאומרים במוסף יום כיפור "והכהנים והעם וכו' היו כורעים" כו', ואפילו הכי כל הקהל כורעים, אף על פי שאינו על עצמן. שאני התם שאנו עושים לזכר, שאנחנו עכשיו מדמין נפשינו במקום הכהנים בזמן שבת

ויש להוסיף על דבריו, שמבואר בגמרא (נדרים ו') 'כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין', ולכאורה כל אחד דבריו נשמעים כפי גובה קולו, אלא הביאור שדבריו נשמעים ופועלים את פעולתם כפי מדת יראת שמים שלו, ואם כן ככל שנהיה יותר יראי שמים נזכה שבאמירת העבודה ביום הכיפורים ישמעו דברינו ויפעלו עוד יותר למעשה, שנזכה אף להרגיש ולחוש טהרת יום הכיפורים.

ואחר כל אריכות זו של הכוח הנפלא של 'ונשלמה פרים שפתינו' שיש ביום הכיפורים, עוד יותר לא מובן למה לא אומרים את פסוקי סדר העבודה.

סוד מה שבעבודת יום הכיפורים יש פסוק שלא כפי הסדר

וי"ל, על פי דברי הגמרא (יומא לב') 'תנו רבנן, 'ובא אהרן אל אהל מועד' (ויקרא טז כג), למה הוא בא, אינו בא אלא להוציא את הכף ואת המחתה, וכל הפרשה כולה נאמרה על הסדר חוץ מפסוק זה. מאי טעמא, אמר רב חסדא, גמירי חמש טבילות ועשרה קידושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום, ואי כסדרן לא משכחת להו אלא שלש טבילות וששה קידושין'. ועל דרך הפשט י"ל שלכן אין קוראים את פסוקי התורה,

הוצרך לומר מה שעושין הרחוקים, נדלכאורה קשה למה אנו באמירת כל סדר העבודה איננו מזכירים את מעשה הרחוקים, וכותב על כך דבר נפלא, שהרי סדר סדר עבודה זכר ודוגמא למה שהיה ומה צורך להזכר מעשה הרחוקים כיון שכולהו קרובים לשמוע מפי ש"ץ סדר העבודה, עכ"ל. איננו מספרים מה היה בעבר בסדר העבודה, אלא אנו עובדים את את עבודת יום הכיפורים בתפילות ובתחנונים.

כל העבודה נעשית גם היום בשמים ואף באה להתגלות בעולם הזה, אלא שלא בשלימות המעשה אלא רק בדיבור

ור' צדוק (רס"ט לילה נד) מבאר עומק נוסף בכל זה, וז"ל: 'על כן אנו אומרים סדר עבודה לשלם פרים שפתינו, כי באמת הכל נעשה גם היום בשמים ממעל, והכפרה שלימה גם בהתגלות בעולם הזה, אלא שאינו בפועל ממש במעשה רק בדיבור, שגם הוא גילוי, אלא שאינו גילוי מורגש כל כך בפועל. עד יערה עלינו רוח ממרום להיות מורגש בפועל גמור ביום הכפורים בכל לבבות בני ישראל סילוק וביטול היצר הרע מן הלב לגמרי על ידי שילום פרים שפתינו, ואז נזכה לגאולה שלימה במהרה בימינו אמן, עכ"ל.

השנה, ועל ידי זה זוכים ל'ונשלמה פרים שתפינו לכל השנה.

ברצון ובתשוקה לעבודת יום הכיפורים מתקנים את המעשים של הכהנים הגדולים שהיו בלי רצון

ואולי ניתן לומר בזה עוד חידוש, בהקדים דברי העבודת ישראל (לוי"ט), וז"ל: 'בגמרא מסכת יומא (ע"א) יתנו רבנן מעשה בכהן גדול אחד שיצא מבית המקדש, הוה קא אזלי כולי עלמא אבתייה, כד חזיונהו לשמיעה ואבטליון דהוו קא אתי, שבקוה לדידיה ואזלו לבתר שמעיה ואבטליון, לסוף אתו שמעיה ואבטליון לאפטורוי מיניה דכהן גדול, אמר להן ייתון בני עממיא לשלם, אמרו ליה ייתון בני עממיא לשלם דעבדו עובדא דאהרן ולא ליתי בני אהרן לשלם דלא עבדי עובדא דאהרן'. ופירש רש"י 'דעבדי עובדא דאהרן רודפי שלום' עיין שם. והדבר תמוה מאי שנא דנקטו בלשונם המדה טובה ההיא יותר מכל מעשים טובים שהיו בהם נגד הכהן שהיה בימיהם שהיה בו איזה צד קנאה ושנאה: ונראה לבאר וכו' כי מסתמא הכהן שהיה בימי שמעיה ואבטליון בבית שני ולא היה כל כך כהוגן, מסתמא לא זכה לעלות לקודש קדשים ביום הכפורים, כי אם על ידי שמעיה

כי הם כתובים שלא כסדרן, ורצוננו לומר הפסוקים כסדרן.

אלא שעדיין הא גופא טעמא בעי, למה באמת אין כתוב בתורה פסוק זה על הסדר, אלא שעומק גדול מונח בכך, ה' יתברך רוצה להראות שישנם נשמות יהודים המלוכשים בגופים כאן בעולם הזה, ולהם ניתן היכולת לפרש את התורה כפי קבלתם, עד כדי שביכולתם לעקור פסוק מן התורה למקום אחר, כי בני ישראל גמירי ויודעים הם את רצון ה' האמתי, ובכדי לבטאות זאת ביום הכיפורים אנו אומרים את סדר העבודה, שהיא אחרת מהכתוב בפסוקים, להראות עד כמה אנו בני ישראל דבקים בה', עד כמה אנו יודעים מהו רצונו יתברך, עד כדי שביכולת קבלתנו לעקור פסוק ממקומו. וזה מגלה על מעלת נשמות ישראל, כמה גבוהה ומרוממת נשמה יהודית, עד כמה הוא דביקה בה'. וזהו ההדגשה המיוחדת בשילום פרים שבשפתינו של יום כיפור דייקא, שאנו משנים מהכתוב בפסוקים כפי קבלתנו.

ועוד י"ל, שעל ידי שילום פרים שפתינו של יום כיפור זוכים לכך לכל השנה, שביום כיפור זוכים על ידי זה להיכנס לקודש הקדשים, ומחברים עבודה זו עם שאר עבודות השייכים לכל

כהן גדול שהיתה במקדש בימים ההם, וכמו שכתב ביסוד ושורש העבודה, שבעוד שב'ואנחנו כורעים' של אמירת עלינו לשבח יש לומר זאת בשמחה והודאה לה' יתברך שלא עשנו כגויי הארצות וכו', אבל אמירת 'היו כורעים ומשתחווים' שבסדר העבודה צריכה להיות מתוך שברון לב ובכיה, שלא זכינו שיהיה בית המקדש, יעו"ש, ואין כוונתו לבכיה על העבר, אלא לבכיה של השתוקקות מתי כבר נזכה לעבודה זו, ובזה זוכים אנו לעשות את עובדא דאהרן של הדורות הראשונים.

וכך היה מונה "אחת, אחת ואחת" וכו'
בסדר העבודה אומרים 'אחת, אחת ואחת' וכו', ויש מקומות שנוהגים לשורר זאת, ושי בזה סודות גדולים מאד, ויש לומר בזה סנגוריה על כלל ישראל, שבפשטות הטעם שהכהן גדול היה מונה כד שלא יתבלבל היכן אוחז ואם מנה גם את האחת למעלה או לא, ואף אנו עומדים ביום הכיפורים ואומרים לה', 'רבונו של עולם, אם הכהן הגדול הנפש הנעלית ביותר ביום הנעלה ביותר במקום הנעלה ביותר, יש חשש שמא יטעה ויתבלבל, עומד שם איש יהודי באמצע השוק והיצר מפתחו ומבלבלו, איך אתה רוצה שהוא לא יתבלבל', על אחת כמה וכמה שהוא

ואבטליון שהיו אז ראשי הדור, והם הרימוהו ונשאווהו לזאת המדריגה. ולכן השיבו לכהן גדול שלא יתגאה עליהם, כי הם עבדו עובדא דאהרן, פירוש שעיקר העבודה היום היה על ידיהם, והבן, עכ"ל. אמנם הכהן הגדול הוא זה שנכנס בפועל לקודש הקדשים, אבל כל זה היה על ידי הייחודים הנפלאים שעשו שמעיה ואבטליון.

ונקדים עוד את חידושו של השפת אמת (סקלים מרמ"ד), וז"ל: 'יתכן שגם בסדר הדורות מצרפין בשמים הרצונות שבלבות בני ישראל גם עתה לאותן הדורות שהיו מקיימין בפועל, ויתכן לומר שעל ידי שחטאנו בעוד המקדש קיים ולא היה העבודה בשמחה ורצון שלם כראוי, לכן צריכין עתה לתקן ברצון ותשוקה בלי עבודה בפועל, עכ"ל. והיינו, שבזמן בית המקדש בסופו היה חסר בחשק ורצון לעבודתו, ואנו משלימים את הרצון כיום שיש לנו רק רצון בלי מעשה.

ולפי זה אולי ניתן לומר, [ואיני יודע אם מותר לומר כזאת], שזהו סוד אמירת סדר העבודה בזמן הזה, שהרי היו זמנים שהיו כהנים גדולים שלא היו כדבעי למיהוי, וכאשר אנו אומרים את סדר העבודה ברצון והשתוקקות לזכות לכך אזי באמת אנו משלימים את עבודת

רק בשביל ה', 'אחת וחמש' שכל כוח ההודאה יהיה רק לה', 'אחת ושש' כל כוח ההתקשרות והדביקות יהיה בלתי לה' לבדו, 'ואחת ושבע' שיהיה לנו קבלת עול מלכות שמים ואמונה שלימה אך ורק בו.

ה' יעזור שננצל כראוי את המתנה הנפלאה שנותן לנו, את 'כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם', שנזכה באמת להיעמד 'לפני ה'', להתחבר ולהרגיש ולממש זאת, ולזכות על ידי זה אחר כך לשמחה הגדולה של חג הסוכות, ועד לשלימות הייחוד בשמיני עצרת, 'יחידה ליחדך', ושיזכנו לחתימה טובה ולגמר טוב וכל הדברים הטובים.

יכול להתבלבל, "על אחת" האחת ואחת אחת ושתיים שהיה אומר כהן גדול ניתן ללמד "כמה וכמה" סניגוריה ולימוד זכות על בני ישראל.

ועל דרך העבודה יש לומר, שהוא לחבר את שבעת המדות לאחת, לקחת את האהבה והיראה ושאר הכוחות ולחברם ל"אחת שאלתי מאת ה'", לשאיפה ובקשה האחת האמיתית של נפש ישראל, ובזה להכניס הכל, 'אחת ואחת' שכל אהבתי תהיה לה', 'אחת ושתיים' שכל יראתי ופחדי יהיו רק מה', 'אחת ושלוש' שכל ההתפארות תהיה רק מבית ה', 'אחת וארבע' שכל כוח הניצוח והויכוח יהיה

